

Nieuwsbrief Afrika-getuigenissen vzw
Driemaandelijks/maart 2009
P708863 / 3120 Tremelo
H. Decoo Hollandsvin 4 3120
Tremelo

België-Belgique
P.B. – P.P.
3120 Tremelo
BC 30592

AFRIKAGETUIGENISSEN

Lustrumnummer

Nieuwsbrief
nr. 15

Maart 2009

Tom Frantzen : "The Congo I presume ?"

Ten geleide...

*Wij vonden het passend, u ter gelegenheid van ons lustrum, een nummer te brengen dat meer volume heeft dan gewoonlijk.
Ziehier de inhoud :*

Een lustrum !

blz. 3

Woordje van de voorzitter

“Mijn hart is nog ginder”

blz. 4

Nu wij kunnen terugblikken op 250 interviews die ons door onze leden en respondenten werden toevertrouwd en die nu al meer dan 200 uur spreektijd beslaan, lag het voor de hand daaruit enkele opvallende fragmentjes naar boven te halen die een indruk kunnen geven van de gezamenlijke vrucht van vijf jaar drukke arbeid.

Broeder Scheutist René Reygaerts

blz. 13

Het opzoekingswerk waartoe onze film over Pater Rafaël de la Kethulle de Ryhove aanleiding heeft gegeven, heeft ons er toe geleid ook meer aandacht te besteden aan broeder-missionaris René Reygaerts, die onze “Tata Raphael” een onschatbare bijstand heeft verleend bij het realiseren van zijn gigantische bouwplannen. Deze bijdrage over een broeder-missionaris zal de eerste zijn in een reeks waarin wij de rol van andere merkwaardige broeders-missionarissen. nader onder ogen willen nemen.

Ossewagens in Ituri

blz. 14

Had u het voor mogelijk gehouden dat tijdens de eerste helft van de vorige eeuw, Zuid-Afrikaanse Boeren tot in Congo waren doorgedrongen om er een onderkomen te zoeken ? Hier leest u een eerste bijdrage over een wel boeiende aangelegenheid, die wij in de toekomst verder hopen uit te diepen.

Op de boekentafel

blz. 16

Lidmaatschapsbijdragen

blz. 17

Korte berichten

blz. 19

Een lustrum !

Deze maand vieren wij inderdaad het vijfjarig bestaan van onze v.z.w. "Afrika-getuigenissen" ! Een Nederlandse auteur schreef onlangs : "Als grijsaard draag je de jongeling in je hart". Toen de initiatiefnemers de uitdaging hebben aangegaan om met dit project van start te gaan, hebben zij wellicht onbewust de idee van deze auteur bewaarheid. Voor deze leerling-tovenaars die allen hun beroepsleven al lang achter de rug hadden was dit inderdaad een echte sprong in het onbekende ! Vanwaar moesten de mankracht, het materiaal en de technische onderlegdheid komen, die onmisbaar waren om deze taak op een geloofwaardige wijze ten uitvoer te leggen ? Waar en hoe belangstellende "getuigen" opsporen ? En vooral, koken kost geld ! Hoe deze activiteiten financieren ? Kortom, een heleboel vragen die op dat moment nog op een antwoord wachtten.

Maar blijkbaar is het geluk nog steeds aan de durvers : "Audaces fortuna juvat", schreef reeds Vergilius. Toch waren wij ook niet alleen op de wereld: er was onder meer het goede voorbeeld van onze Franstalige vrienden van "Mémoires du Congo", die een goed jaar eerder met een gelijkaardig project van wal waren gestoken. Er kwam ook al vlug morele steun van het Afrika-Museum te Tervuren plus de assistentie van het "Vlaams Centrum voor Volkscultuur". Voorts zijn wij ons ook gaan inspireren op buitenlandse voorbeelden, voornamelijk in Nederland (de "Oost"!), maar vooral belangrijk is dat wij erin geslaagd zijn onze geloofwaardigheid te doen erkennen door de Vlaamse Overheid, die al vlug met een welkome subsidie over de brug is gekomen.

Het gevoel "de jongeling in het hart te dragen" vonden wij gelukkig ook terug bij de talrijke oud-kolonialen "aan wier hart nog een stukje van die bruine aarde was blijven kleven". Zo konden wij al gauw ruim voldoende interessante getuigen ontmoeten die bereid waren om voor onze camera's weer tot leven te laten komen wat zo diep in hun hart geprent was. Wij kunnen hen dan ook niet genoeg bedanken voor hun medewerking en hun vertrouwen want dankzij hen is het ons mogelijk geweest om binnen de gestelde termijn ons eerste streefdoel te bereiken : 250 kostbare Afrika-getuigenissen. En aan rust zijn wij nog niet toe !

Wat ons ook bijzonder gelukkig stemt is dat onze betrekkingen met onze respondenten niet zo maar van voorbijgaande aard zijn. Onverhoopte en hechte vriendschapsbanden konden worden aangeknoopt die de herinnering aan onze vroegere "koloniale" samenhangigheid weer opwekken. Zo herbeleven wij samen de waarden waarvoor wij ons destijds hebben ingezet en die aan ons leven gestalte hebben gegeven.

*Guido Bosteels
Voorzitter*

“MIJN HART IS NOG GINDER”

Ter gelegenheid van onze lustrumviering vindt u hierna een beknopte bloemlezing, geplukt uit de eerste 250 interviews die in onze bestanden opgeslagen zijn. Meerdere van die fragmenten zijn ook terug te vinden in de gelijknamige film die bij deze gelegenheid tot stand is gekomen. Hoe sprekend ook, toch bieden deze korte flitsen natuurlijk maar een heel fragmentair en onvolledig beeld van de prachtige schat aan merkwaardige, ontroerende, boeiende herinneringen die wij tijdens de jongste jaren bijeen hebben kunnen brengen. Het verschaft ons een enorme voldoening dat wij, dankzij de medewerking van onze respondenten, deze kostbare souvenirs voor de komende generaties in veilige bewaring konden brengen.

Leven in de brousse...

- Na zo een voettocht kwam men 's avonds in een dorp aan. De dorpelingen wisten dat wij zouden aankomen via de tamtam. Het ene dorp signaleerde de karavaan die op komst was aan het volgende dorp, zodat wanneer men ter bestemming kwam, er altijd een soort van ontvangstcomité aanwezig was: de dorpschef met een paar notabelen en een troepje joelende vrouwen. Als er een “gîte” was werd men daar naartoe geleid om er te overnachten. Stel u van die gîte niet te veel voor: een gebouw uit 'brique adobe' (kleistenen, in een baksteenvorm gegoten, waarmee men de muren maakte), een rieten dak, een tafel, een stoel en een bedressort. Voor de vensteropeningen werd een muskietennet of gaas aangebracht en daarmee moest men zijn plan trekken. De vrouwen brachten kruiken water en brandhout aan, want de boy moest kunnen koken. In sommige streken kon men er brood bakken, niet in een oven maar meestal in een termietenheuveltje waarin een holte was gemaakt. Er werd hout ingestoken, vuur aangemaakt en brood gebakken. De nacht viel

in rond 18 uur en 's avonds stuurde de chef een 'zamu' (bewaker) die voor de ingang een vuurtje maakte.

Het was het ideale moment om contact op te nemen met de notabelen van het dorp, die hun problemen vertelden en om vragen te stellen, o.m. betreffende hun gewoonterecht en leefomstandigheden. De avonden die ik in de dorpen heb doorgebracht hadden een indrukwekkende charme en ik denk bvb. nog aan de volle maan en het licht ervan op de palmtakken, de geluiden uit de brousse, het gehuil van een hyena ergens in de savanne, aan de geur van maniok en soms, wanneer men dicht bij het water was, het gebries en het geploeter van de nijlpaarden. Het was een onwezenlijke atmosfeer, die in mijn geest is gebleven en die ik nooit zal vergeten. (Willy Mertens, Gewestdienst, Boven-Lomami, Katanga)

- Ik ben vader geworden terwijl ik op 200 km van de post zat. Ze waren in België eerder verwittigd dan ik en een politieman, de man met het indigo kostuumpje en rode fez, heeft 200 km met de fiets gereden om mij het goede nieuws te komen melden. Ik had mijn vrouw moeten wegbrengen naar Kamina. Men beviel niet in Sandoa, ze moest

dus gaan bevallen in Kamina. Met de tweede bevalling juist hetzelfde, maar toen moest zij naar Kolwezi, nog een eind verder, en dat ging allemaal. Het leven was ondanks alles doenbaar. (*Paul Lelièvre-Damit, Gewestdienst, Sandoa, Oost-Katanga*)

- In de streek van de rivier weg woonde er geen enkele blanke. Acht à negen blanke mannen en een viertal blanke vrouwen woonden in vestigingen van de Compagnie du Lomami langs de rivier: een koffieplantage en heel in het noorden een palmpiantage, dat was alles wat er was. In die palmpiantage waren ze een soort atelier aan het oprichten om olie te trekken uit palmvruchten. Ik ben drie jaar praktisch altijd alleen geweest in die streek, vandaag alleen, morgen alleen, de hele week alleen, de hele maand alleen, het hele jaar alleen, drie jaar alleen. In het binnenland, weg van de rivier, zag ik nooit een blanke. (*Jef Moestermans, Gewestdienst*)

- Ik voelde me soms erg eenzaam als vrijgezel, maar ik leerde ermee leven en soms voelde ik me zelfs gelukkig alleen. Brieven krijgen en schrijven deed deugd. Soms vond ik het akelig de enige blanke te zijn tussen al die zwarten. Bang was ik niet, maar misschien onderdrukte ik mijn angst. Ik voelde me een vreemde tussen hen, ik vond hen ondoorgrondelijk. Lingala of Kiswahili spraken ze niet met elkaar en hun eigen taal, die van hun stam, stond zelfs niet te boek. (...) Voor mijn eerste Congolese kerst was ik alleen in de brousse. Ik reed naar de middernachtmis in een missiepost van het aanpalend gewest. Ik heb aan de gewestbeheerder niet gevraagd om mijn regio te mogen verlaten en ik heb het hem ook nooit verteld. In het brousskerkje lagen er slechts boomstammetjes om op te zitten. Buiten de pater was ik de enige blanke. De zwarten zongen mooie Congolese liederen, maar niets herinnerde een Europese Kerst. Voor mijn tweede kerst logeerde ik weer in een gîte, alleen, diep in het stille woud. Ik was me met de eenzaamheid gaan verzoenen. Er waren veel goede en weinig kwade momenten. Het werk was boeiend en onze ploeg van de boerenbedrijven was jong, enthousiast en sympathiek. Vanaf 1957 mochten de gewestbeambten tijdens het weekend hun regio verlaten en ik kon nu probleemloos in Stanleystad gaan winkelen en er mijn zus bezoeken. (*Lucien Hoérée, Gewestdienst, Boven-Congo*).

- In dat onbeduidend plekje Mbau woonden in de jaren 1957-59 drie blanke gezinnen: een missionaris, een landbouwkundige en ikzelf. In mei 1958 werd er mijn huwelijk ingezegend. Mijn toekomstige vrouw was twee dagen voordien per DC3 uit Kisangani in Bunia aangekomen, waar ik haar ben gaan afhalen. Omdat de kerk, eigenlijk

een zeer grote hut, te klein was, had de plechtigheid plaats in open lucht: de barza van de woning van de pater bood ruimte voor een geïmproviseerd altaar. Wij kregen van de zwarten van Mbau een paar waardevolle geschenkjes, waardevol vooral in de figuurlijke betekenis: benevens veldbloemen en een geciseleerd olifantentandje, een houten schotel met ivoor bewerkt (van ambachtelijke makelij) die gevuld was met veldvruchten en eieren, symboliek voor de erkenning als gezagdrager. (*Marc Van Trimpont, Gewestdienst, Noord-Kivu*)

- Zo verliepen de eerste maanden, met veel heimwee natuurlijk. Ik voelde me van God en iedereen verlaten, ik had geen enkel contact met mijn directe overste. Mijn administrateur Veys zag ik pas terug na drie maanden, maar hij heeft mij achteraf gezegd dat hij dat met opzet deed, "om je te laten sudderen in je sap". Mijn eerste term, ik was nog vrijgezel, was gekenmerkt door een gebrek aan het elementaire comfort, ge kunt u dat niet voorstellen. De verplaatsingen gebeurden per fiets maar ook met de prauw. Stel u voor dat men in 1954 te gierig was om een motorboot te kopen! Ik moest al de dorpen die langs de rivier lagen, van het ene dorp naar het andere, met de prauw doen, maar niet zelf roeien. Er was altijd een ploeg vissers bereid om tegen vergoeding mijn bagage, mezelf en een paar politiemannen mee te nemen. Ze zaten altijd te zingen. Ik begreep er niets van maar ze lachten met mij. (*Ward Lernout, Gewestdienst, Ingende, Evenaarsprovincie*)

- Ik werd postoverste in een nieuw gebied, Dekese, het hele stuk van de Lukenie tot tegen het Leopold II-meer, een streek die nog niet ontgonnen was. Daar woonden de Yalima, ongeveer 5.000 in aantal, een zeer ongerepte stam, met een prachtige structuur, een matriarchaal stelsel en echte ballet- of dansgroepen. Er was geen enkele blanke noch kolonist in dat gebied. Ik kreeg de opdracht om daar een volkstelling te houden en die mensen in kaart te brengen. Gedurende honderden uren heb ik daar mensen ingeschreven, heb ik geleerd de leeftijd te schatten van jongens en meisjes. Ik kreeg geen inspectie, geen bezoek, maar kon me volledig aan de natuur en de zwarten wijden. Ik leerde er ook de taal. Ik ben daar zeer gelukkig geweest. 200 km ongerepte rivier en ik had niks dan een reusachtige prauw, dat was bijna mijn huis en mijn auto. Ik heb er echt van genoten. (...) Die stammen, dorpen, gehoorzaamden mij op een vingerknip. Dat kom je alleen maar tegen in een sprookje. Helaas, dat sprookje nam een einde toen de postoverste van de gewesthoofdplaats definitief vertrok en niet meer naar Dekese terugkwam. Men moest een nieuwe postoverste hebben en ik werd daarvoor aangewezen. Ik kreeg meteen 8

administratieve aanstellingen : boekhouder, gevangenisdirecteur, officier van gerechtelijke politie, ambtenaar van de burgerlijke stand, commandant van een detachement van de Weermacht, politiecommissaris en belastingontvanger. (*Bob Vanhee, Gewestdienst, Dekese, Kasai*)

De inlander

- De Baluba waren misschien de meest intelligente mensen. Er is wel het feit dat de meesten die bij ons werkten, bvb. het verplegend personeel in het hospitaal, allemaal Baluba waren. In de administratie en de klerken waren het allemaal Baluba, omdat die mensen van het begin scholing gehad hebben. De Lulua gingen naar school als ze verplicht waren. Met het jacht- of visseizoen waren ze weg en gingen niet meer naar school. Daardoor hebben de Baluba de meeste kansen gekregen om met de blanken samen te werken. Ook de boys waren bijna allemaal Baluba. (*Jos Bruyns, medisch beambte, Kasai*)

- Ik had een drietal helpers in mijn laboratorium. De eerste was een Alur, de tweede een Mohema en de derde een Molendu, Hippolyte genaamd. Deze laatste was niet alleen een medewerker maar is bijna een vriend geworden. Hij was klein en vernepen en iedereen aanzag hem voor een stommerik, maar hij was een verschrikkelijk verstandig manneke en als microscopist onbetaalbaar. Hij heeft altijd met mij samengewerkt en in 1964 heb ik hem nog toevallig teruggezien, wanneer hij stervend voor zijn huis stond. Ik heb hem nog een cadeautje kunnen geven, maar hij had zware astmacrisissen waarvoor er toen geen behandelingen bestonden. Dat was een triestig einde. (*Dr. P.-G. Janssens, arts Kilo-Moto, Ituri, later hoogleraar en directeur Instituut Tropische Geneeskunde*)

- Mijn helpers bij de dienst Hygiëne van OTRACO waren évolués en die wilden niet dat ik hen kwam opzoeken in de zwarte wijk. Zij vonden het belachelijk dat ik de inlandse taal wilde leren, zij kenden immers Frans. Contact nemen, naar hun families komen zien, op bezoek komen in de Nouvelle Cité, daar waren ze tegen. Dat lukte niet en ik wilde het met alle mogelijke middelen toch doen en ik ben dan te voet door de inlandse wijken gewandeld. Maar ik had de indruk dat de zwarten een beetje vijandig stonden voor een blanke die daar helemaal alleen door de Nouvelle Cité wandelde. Collega's zegden mij dat zoiets heel gevaarlijk was en dat ik dat geen tweede keer mocht doen. (*Cyriel Van Meel, medisch beambte, Leopoldstad*)

- Want de jongens werden niet ingeschakeld, jongens moesten niets doen. Dat heb ik meegemaakt. Bvb. een jongen die water gaat halen, dat bestond niet. Hout halen evenmin, dat was allemaal meisjeswerk. De jongens werden ergens een beetje, verwend kan ik dat niet noemen, maar dat was geen werk voor hen. O, het was zeer duidelijk welk werk voor vrouwen en meisjes was, en welk werk voor jongens. Dat zat er zeer diep in! (*Zuster Lieve Desse, onderwijs, Kasai*)

- Ze waren echt spitsvondig en slim om je heel stil en met veel geduld iets afhandig te maken. Een beeldje of potje suiker of koffie, gelijk wat ze zo graag wilden hebben, zetten ze stil op andere plaatsen of verzetten het dagelijks wat verder. Als je daarop niet reageerde, dan was het na 2 of 3 dagen van hen, daar de eigenaar er toch geen aandacht aan besteedde. (*Betty Rossano, verpleegster Damiaanactie, Evenaarsprovincie*)

Medische diensten

- Mijn specialisatie was vooral de bacteriologie of microbiologie en ik leerde daar heel wat technieken die ik nog niet kende. Het was namelijk zo, dat Congo op dat moment, althans op dat niveau, ver vooruit was op het moederland, en veel beter uitgerust dan Leuven. Zowel de uitrusting als de gebruikte producten, die vooral uit Amerika kwamen, kenden wij nog niet in Leuven, omdat wij door de oorlog gedurende zes jaar afgeschermd waren van internationale connecties en dus op dat stuk wel zes jaar ten achter stonden. Voor mij was die stage in het IMT of Institut de Médecine Tropicale te Leopoldstad een zeer verrijkende revelatie. (*Dr. Jozef Vandepitte, laboratoriumarts, nadien professor Lovanium*)

- De meest ervaren verplegers en de medische assistenten foften ons niet. Ook de laboranten konden we vertrouwen. Er waren ook andere helpers bij - na een tijd ken je hen - die iets anders zegden dan wat de patiënt zegde. Dat gebeurde met bekende kennissen of met inwoners die van dezelfde streek waren. Dat was altijd heel gevaarlijk. Het was beter iemand te hebben die de patiënt van de streek niet te goed kende, want de aantrekking van de clan was zeer sterk. Daar moesten wij rekening mee houden en ik vond dat moeilijk. Dat waren etnische moeilijkheden. (*Dr. Tony Van Gijzel, Maniema, Kivu*)

- Ik heb een groot probleem gehad toen ik nog in Kilomoto zat: ik had te doen met pest. De pest is daar toevallig ontdekt door de dokter van de

missie van Fataki, die verstandig genoeg is geweest om de gevolgen te trekken uit wat hij had gezien: patiënten met koorts en klieren, die stierven waarvan hij niet wist wat ze hadden en waarvoor de negers een naam hadden: Zukwa. Hij heeft er een punctie van gedaan en het was Dr. Winderickx die de held werd. Gelijk een goede Belg is hij zo verstandig geweest om preparaten te maken voor Leuven en voor Bordet, Brussel. Het antwoord van beide was dat het compatibel was met de pestbacillen (...) De praktische conclusie is dat pest daar al lang bestond en geen nieuwe ziekte was. Mensen die zogezegd niks weten, de Walendu, hadden er zelfs een naam voor. Ik leerde hoe goed die gasten op de hoogte waren van de ratten. De pest is een rattenziekte zoals men weet, en wij moesten in pestgebied controle houden in de kampen. Men moest er deratiseren. (...) Ik heb hutten laten afbreken en de bodem openmaken. Er waren tot op anderhalve meter diep rattenkanalen en -woonsten. Veel zwarten wisten dat, maar wij niet.

Voor de pestbestrijding heb ik met mijn goede vriend Ignace Vincke proeven gedaan met geattenuëerde kiemen en gevaccineerd met levende kiemen. Het veronderstelde wetenschappelijk correct werken, wat niet eenvoudig was, maar we waren gewoon goed te werken. Mijn personeel wist dat ook en bij mijn weten is er nooit een ongeluk geweest (...). Er is dus niks gebeurd, behalve in één dorp waar al de mensen stierven van longpest, 20 hutten. Een onderwijzer was naar de begrafenis gegaan van een vriend, gestorven van pest. Hij kreeg zelf longpest en besmette die kleine gemeenschap. Het heeft op mij indruk gemaakt, die 20 lege hutten te zien die er stonden, waar iedereen dood was. (Dr. P.-G. Janssens, arts Kilo-Moto, Ituri, later hoogleraar en directeur van het Instituut voor Tropische Geneeskunde)

- Eens reed ik met de auto naar de leprozerie en onderweg zie ik iemand in een gracht liggen. Ik stop, tracht die man uit de gracht te trekken en zag dat hij stervende was. Ik vroeg aan mijn verpleger die erbij was om even te helpen, hij kijkt naar die persoon en zegt: "Dat is geen mens, die is niet van mijn stam!" Een eigenaardige houding voor een verpleger. (Dr. Jozef Van de Heyning, Wafania, Eevenaarsprovincie)

- Het bijzonderste dat ik meegemaakt heb was de geboorte van een tweeling: dan waren ze door het dulle heen. Nacht en dag was er feest. De man die de twee baby's produceerde moest met zijn geslachtsorganen pronken en iedereen moest komen kijken. Dan werd er gedanst maar dat ga ik

niet in detail vertellen. Maar volgens hun gebruiken zijn de twee borsten van de vrouw enkel genoeg om één kind groot te brengen: een van de twee borelingen moet verdwijnen. "Wij geven het terug aan God," zeggen ze, "want we hebben er één teveel". Ze leggen de tweeling in de zon tot een van de twee dood was, maar meestal was de tweede baby dan ook al zo toegetakeld door de hitte, want een zwarte boreling is blank, dat hij ook korte tijd nadien overlijdt. Ik ben nadien naar dat dorp teruggegaan en gevraagd naar de tweeling, maar ze hadden nooit van een tweeling gehoord en ik wist dus dat die verdwenen was. (Cyriel Van Meel, medisch beambte, Kasai)

Over de Missies

- Om de 'Bantu' te verstaan moet men uitgaan van zijn liefde voor het leven, en wel het leven in gemeenschap. Individualisme, ieder voor zich, verwoest het leven. Sluit dit niet goed aan bij de christelijke visie, die de bron is van een volwaardig leven? Dit stemt overeen met hun visie op het leven. Ontrouw aan deze traditie is bron van onrecht, geweld, onvrede en opstand. Toen ik professor was te Néchin voor onze Scheutisten heb ik daar altijd op gesteund, en besproken met pater Louis De Boeck, die daarin zeer beslagen was. Later als bisschop was dit ook mijn visie en heb ik steeds de nadruk gelegd op het gemeenschapsleven waarin ieder zijn verantwoordelijkheid heeft. Bij het onderricht, het vieren van de liturgie, het opkomen voor het medeleven van heel de gemeenschap heb ik daar altijd zeer op gedrukt. Daarom juist is de kennis van de cultuur en de inculturatie zo belangrijk voor de toekomst van de Kerk in Afrika. (Mgr. Jan Van Cauwelaert, bisschop van Inongo, provincie Leopoldstad)

- Kijk, ik onderwijs nu altijd maar dat God een goede vader is en we zeggen wel dat je rechtvaardig moet zijn en zo, maar ik dacht bij mezelf: "Probeer nu zelf eens iets uit te bouwen dat op die christelijke sociale moraal is uitgebouwd!" en dat is het project CDI Bwamanda geworden. Dat hebben we samen met dokter Van Mullem verwezenlijkt, die op dat moment, in 1967, stagiair was aan de faculteit geneeskunde. Hij is in 1969 naar het binnenland vertrokken en we hebben het project uitgewerkt: eerst en vooral het hospitaal dat er was terug in orde gebracht, samen met de Belgische coöperatie en ook met de Congolese Staat, wat op dat moment nog mogelijk was. En wij dachten ook dat er niet alleen een hospitaal moest gebouwd worden, niet alleen scholen, maar dat de mensen ook een inkomen moesten hebben, om voor zover dat mogelijk die sociale diensten te

betalen. (*Pater Leonard Van Baelen, Capucijn, Bwamanda, Evenaarsprovincie*)

- Op een dag kwam Monseigneur mij zeggen "Wat is er nu toch allemaal gaande? Wim, je bent gemobiliseerd, het leger laat mij weten dat je weg moet als brancardier." De oorlog was uitgebroken. De geallieerden hebben aan Congo gevraagd om hen te helpen in Afrika. Ik werd ingedeeld in het 11de bataljon." Het werd gevormd door soldaten van Buta, Kisangani en Irumu, telkens een compagnie. De compagnie van Irumu passeerde in Bunia. Ik was verwittigd en vertrok ermee naar Faradje, helemaal in het noordoosten. Iedereen dacht: "Die mannen zien wij nooit meer terug." De Engelsen hadden inderdaad gevraagd om hen in Abessinië te helpen tegen de Italianen. Het schijnt dat de vijand, de Duitsers en de Italianen, van plan waren om door Afrika te trekken langs de Nijl, tot in Zuid-Afrika. Zo zijn wij dan vertrokken. Wij staken de grens met Soedan over, op weg naar Juba. De vrachtwagens reden door de Sahara naar Khartoem. Wij kwamen met de boot aan in Khartoem en van daaruit reden we met auto's langs de Nijl naar Abessinië. Daar begon de oorlog. Wij veroverden Asosa en Gambella, dat ging prachtig en stonden dan voor Saio. Daar hadden zij hun legerplaats en was er grote tegenstand. We hebben het eerst geprobeerd met ons bataljon alleen en ik moet zeggen: die keer is er geweldig gevochten. Er zijn een blanke en een paar zwarten gevallen. Er werd geweldig lang geschoten, gevochten en dooreen gelopen. De hele tijd maar standhouden en vechten tot wij ons op het laatste moesten terugtrekken, want de munitie die we bij hadden was op. We wachtten wat af en bereidden ons voor op een tweede slag.

Intussen was er hulp gekomen uit Congo: het 5de bataljon was aangekomen om ons te helpen. We zijn met hen begonnen en de eerste keer ging het goed, maar we hebben niet overwonnen. De derde keer werd er geweldig gevochten, maar er waren niet veel doden. Er werd veel geschoten in de brousse. Ik was daar als brancardier en ik zie mij nog op post met mijn soldaten van de medische dienst aan de kant van een weggetje. Toen zag ik aan de kant van Saio, vanuit de bergen, een jeep met een grote witte vlag aankomen gereden, naar ons toe. Ik zeg tegen mijn mannen: "Ziet ge dat? De Italianen komen zich overgeven bij ons, Belgskes." Je had moeten zien hoe mijn mannen daarop uitzinnig reageerden! De Italianen gaven zich over, niet aan de Engelsen, maar aan de Belgen, aan majoor Herbier, die het bataljon commandeerde. Ze gaven zich over met mannen én materiaal. Waar moest dat materiaal naartoe? Wij kregen niks want er was overeengekomen dat de buit aan de Engelsen moest gegeven worden.

De Italiaantjes dachten: "We geven ons aan de Belgen over, want in Congo zijn er veel Italianen en die kennen Congo heel goed. Daar is het goed. Als we naar Congo moeten, dat gaat". Maar alles ging naar Zuid-Afrika, naar de Engelsen. De verstandhouding bij de troepen, blank en zwart dooreen, was buitengewoon, moest je dat nu nog kunnen hebben! Ik vond het wel jammer dat de zwarte onderofficieren niet hoger in graad konden opklimmen, want sommigen gaven blijk van grote bekwaamheid. (*Pater Wim Van Hoef, Witte Pater van Afrika, Ituri, later ook Kivu en Kisangani*)

- Na mijn noviciaat wilde ik nog tropische architectuur volgen, omdat wij hier in België gevormd waren voor het westen. Van het klimaat en het volk in de tropen werd hier nooit gesproken, maar in Londen was er een School voor Architectuur, de enige school die in 1956 een postgraduaat in tropische architectuur afleverde. (...) Een Duitse architect, Otto Königsberger, die ooit tot "Bauhaus" had behoord, had de oorlogsjaren in Bombay doorgebracht en zich daar met tropische architectuur vertrouwd gemaakt. Bij ons zoekt men warmte, maar in de tropen moet men zich tegen de warmte afschermen. Vooral in warme vochtige tropen zoals in Congo is ventilatie een grote factor. Omdat de lucht al zeer vochtig is, 80 a 85%, vormt er zich rond uw vel een kleine luchtlag die verzadigd is van vocht en die ge door tocht moet weg krijgen. (...) Het komt er dus op aan de zon te weren zodat de zon het huis niet verwarmt. Het klimaat is goed en een van onze professoren, Maxwell Fry, een bekende Britse architect, zei over tropische architectuur: "The best architecture is to need a tree". Onder een boom zit ge best van al, daar is maximum ventilatie. Er is niks dat de wind tegenhoudt, de bladeren laten de warmte niet door en ge zit beschermd tegen de zon. En kijk, wie in Kinshasa geweest kent de kleine "artisans", die zaten nooit binnen, die zaten te werken onder een boom, ze wisten ook waar het best was. De architectuur van een huis moest dus door dat principe geïnspireerd zijn. (...)

Mijn eerste plannen werden stevast afgekeurd door de stadsarchitect. Toen ik er naartoe ging zei hij: "Je n'ai jamais vu ça, pourquoi voulez-vous faire ça comme ça? Kan dat niet anders?" Ik zei: "Laat me eens proberen, laissez-moi essayer" en ik zei hem waarom. Nadat er een paar gebouwen stonden zei hij: "Vous aviez quand-

même raison,” en dan was er geen probleem meer. Wanneer er later nog plannen kwamen: “Ah, ça vient de Mr Dequeker” en dan was het altijd goed. (*Broeder architect Paul Dequeker, Scheutist*)

Vrouw in Congo

- Toen we van onze huwelijksreis terugkwamen in Nioki moest Luc 's morgens vanaf 5 uur gaan werken, voor het appel. Ik had hem altijd gekend als een jongeman met een kostuum, nu was hij een broussard die naar zijn dagtaak trok in een afgewassen safaripak. Dat was allemaal anders. Ik heb het twee maanden heel moeilijk gehad. Had ik terug gekund, ik zou teruggekeerd zijn. Ik dacht dat ik het hier nooit gewoon zou worden. Ik was een beetje vrijgevochten in die paar jaar. Ik dacht, oei, wat ben ik nu begonnen?! Maar geleidelijk aan begon ik, zoals ze zeggen in het Frans, ook ‘l’Afrique dans la peau’ te krijgen. Ik begon mij aan alles te interesseren. We waren jong, we reden met de moto in de plantage. In de post Nioki woonden blanken en die kwamen naar ons, naar de campagne, dat verliep allemaal heel goed. Ik had Afrika in mijn vel. (*Cécile De Visscher-Temmerman, huisvrouw, Kasai*)

- Van ons eerste kind dat verwacht werd had de dokter in Albertstad gezegd dat het voor rond 12 december zou zijn. De boot kwam om de veertien dagen en mijn vrouw zou dus de laatste boot van november nemen om naar Albertstad te gaan en er te bevallen. Op 26 november heeft ze 's ochtends nog de ronde gedaan met mij, als naar gewoonte. 's Avonds om 6u30 was er alarm en we zaten in volle brousse, zonder fiets, zonder auto, gans alleen. Enkel de infirmier had een fiets. Ik heb die man geroepen en een briefje gemaakt voor de veearts in Pepa. Ik heb die jongen gezegd: “Rijd door, ge hebt hier al 100 frank en als ge terugkomt krijgt ge nog eens 100 frank. Dat was toen geweldig veel. Maar hij is niet doorgereden en hij heeft me de dag erna gezegd dat hij een luipaard was tegengekomen en in een boom gekropen. Ik had hem kunnen zeggen dat een luipaard beter in een boom kon kruipen dan hij, maar het was dan zo. We zijn daar alleen gebleven met enkel een colemanlamp, in dat klein huisje van 4 op 4, we hadden geen bedje, niets. De colemanlamp viel op de duur zonder petroleum en ik moest 100 m. ver te voet naar het magazijn en petroleum uit een 200-liter vat in een klein flesje

gieten. Ge kunt denken hoe dat ging. Toen ik terug kwam met die petroleum om de lamp te vullen, zaten de zwarte vrouwen samen rond het huis. Ik heb maar nadien geweten dat dit wilde zeggen: “Ge moet geen schrik hebben, we zijn hier!” al wisten ze ook wel dat ze niets konden doen. Maar ze waren er en dat is tekenend voor de gevoelens van die mensen. “We zijn er om er te zijn, niet om te helpen want we kunnen niet helpen”. Die kleine is geboren om 5 u 's morgens. We hadden enkel een kartonnen valies die ik gekocht had in Bukavu. We hebben de kleine erin gelegd en er twee bamboes onder gestoken opdat het deksel niet op zijn hoofdje zou vallen. (*Daniël Demaeght, veeteler, Kundelungu, Katanga*)

- Ondanks de mooie foto die ik aan mijn jonge vrouw getoond had, moest ik terug in het hutje dat ik voorheen had gehad, een klein huisje, een katikati, in gedroogde aarde en met golfplaten bedekt, in drie stukken. Ik moest daar terug in tot Regnier met verlof ging, en dan zou ik het grote huis van de administrateur krijgen. Mijn vrouw vond dat wel spijtig. Nu was dat hutje mooi opgekalkt en in het midden stond een jampot met een broussebloem. Die had de boy erin gezet zonder water, maar toch als verwelkoming. Mijn vrouw wilde ook de keuken zien achteraan, die het domein was van de boy. Er waren drie stenen met daarop een plaat en daarop een “touque” waarop gekookt werd. Daarnaast was er nog een hutje, dat was het toilet. Er was ook een badkamer, ook weer een hut, met een in de grond uitgegraven ligplaats met cement bekleed en waar ge in weggleed. De boy zei: “Dat is de badkamer!” en mijn vrouw wilde die ook zien. Niemand had gedacht er naar te kijken, mijn vrouw deed de deur open en wat lag er in de badkuip? Het kreng van een grote rat! Dat was het onthaal van mijn vrouw in ons eerste huis. En dan de slaapkamer! Er was een rieten dak en daarboven waren platen om te verluchten, maar daardoor konden de vleermuizen en de beesten allemaal in en uit, en daar lagen we onder! Ik heb haar beloofd dat ik een laken over het bed zou spannen. Haar reactie was dat ze naar huis schreef: “Van in mijn bed zie ik de sterrenhemel!” of zo iets. Maar als je jong bent en met de liefde gaat dat allemaal wel.

Mijn vrouw werd ook onthaald door het inlandse hoofd. Er werden ook toespraken gehouden, zoals dat gebeurt, en ook om mij een beetje te vleien. Waarschijnlijk omdat ik er de baas ging worden zegden ze: “Mevrouw, uw man is goed gekend en zeer geliefd. Als bewijs: er lopen hier op de heuvels vele kleine Jaspers rond. Mijn vrouw wist niet goed wat ze hoorde en ik zei dadelijk: “Stop!” tegen sous-chef Kabandana, “Leg dat a.u.b. eens uit!” Hij maakte het goed: “Kijk, als we meneer

Jaspers zagen wanneer hij op de heuvels kwam en er werd op dat moment een kindje, een jongetje geboren, dan kreeg dat kind de naam van die blanke." Hij wilde zeggen dat dit het bewijs was dat ze me graag hadden, want er waren veel Budundoli op de heuvels, en mijn vrouw heeft het willen geloven. (*Louis Jaspers, Gewestdienst, Ruanda*)

006021 – 18'57 - We hebben een mooie tijd in Kimvula, tot plots ons geluk op de proef wordt gesteld door een vrij pijnlijke gebeurtenis. Mijn vrouwtje Anny was sinds enkele maanden zwanger en met veel vreugde verwachtten we binnen enkele maanden ons eerste kindje. Tijdens een operatiedag komt de zuster mij omstreeks elf uur melden dat ik dringend naar huis moet. Mijn vrouwtje had plots baarmoedercontracties gekregen en wij hebben daar twee borelingen verloren, die onmiddellijk werden begraven. Dat was een grote slag voor ons pril geluk, maar met haar gekende moed heeft mijn vrouw zich daar snel overheen gezet. Ontroerend en treffend was de reactie van mijn 24 verplegers. Enkele dagen na het voorval vragen ze me schoorvoetend of ze madame een bezoek mochten brengen. Allen tegelijk zijn ze dan mijn vrouw in haar bed komen moed en medeleven inspreken. Dit zijn situaties die men nooit vergeet. Nooit zijn er moeilijkheden geweest tussen het verplegend personeel en mij. (*Dr. Claude Damman, arts, Kwango, provincie Leopoldstad*)

- Mijn moeder ging helemaal op in het Congolees milieu. Onze boys bleven 15, 17 jaar bij ons. Wij hadden altijd dezelfde mensen rond ons. Mama hielp hen bij hun werk en ze vonden dat fantastisch. Er was altijd een goede overeenkomst tussen de zwarten en ons. We hadden twee boys: een lavadère en een voor de keuken. Mama hielp heel veel en dat vonden ze heel goed. Om vijf uur had mama gedaan met haar werk en dan begon ze te naaien, te crocheteren of gelijk wat. Ze was altijd bezig. Kleren moest je maar zelf maken. In het begin, in 1920, konden mama en haar vriendin geen van beiden naaien, maar ze hebben het samen geleerd. Op de duur naaiden ze voor de kinderen en de heren, de broeken en hemden voor papa, alles werd door mama gemaakt. Alles werd thuis gedaan en dat vonden we maar natuurlijk. (*Ado Fonteyn, kind in Congo, Matadi, Beneden-Congo*)

- Ons eerste kind werd in Stanleystad geboren. Mijn echtgenote moest eerst met een kleine prauw overgezet worden naar een plantage. Daar werd ze op de hoofdweg gebracht, waar ze moest wachten op de STA-taxi, die in Stanleystad via telegram langs Isangi besteld was. De tweede, onze zoon, werd iets voor tijd geboren waardoor mijn echt-

genote niet meer tot in Stanleystad geraakte. Ze liet zich in Yahisuli door een inlandse verpleger helpen, die dat uiterst zorgvuldig deed. Ik zat in de brousse. Een soldaat op de stoep werd mij nagestuurd. Hij vertelde dat de tamtam hem onderweg al had gemeld dat mijn echtgenote een zoon had. Ik sprong op mijn fiets en reed onmiddellijk naar huis, langs de kleine boswegjes. Mijn vrouw was al bijgestaan, hoewel er geen dokter bij was geweest. Er was een politieagent uitgestuurd naar Opala om een dokter te vinden. Die is na drie dagen aangekomen en gaf haar insputingen om de melk te doen komen. (*Vic De Bode, Gewestdienst, Boven-Congo*)

Kolonisten

Dan hebben we koffie geplant. We moesten meer dan 100.000 plantjes hebben, want 100 ha koffie betekent bijna 100.000 struiken, al is er natuurlijk ook wat afval bij. Dat planten is tamelijk vlot verlopen. De koffieplanten in de kwekerij groeiden tamelijk vlug. We hadden geselecteerde koffieplanten gekregen van het INEAC in Yangambi. Dan hebben we de lijnen uitgezet, bos platgebrand, maar eerst alles proper gemaakt natuurlijk. Na het koffieplanten hebben we eerst wat moeten wachten op regen, want we zaten in een droog seizoen.

Dan zijn we begonnen met een palmolieraffinaderij. Er waren in die streek al heel veel palmbomen geplant door onze voorgangers van Landbouw die het niet konden verzilveren. Voor onze palmolieraffinaderij zijn wij links en rechts in de streek de vruchten gaan opkopen. Met een camion werden de vruchten opgehaald, de mensen werden contant betaald, terwijl wij ook voort konden werken. Want het duurt ongeveer een jaar of vier vooraleer iets opbrengt en vier jaar wachten om iets te verdienen is natuurlijk niet mogelijk. Nadien hebben we zelf 100 ha palmen geplant, omdat we toch die raffinaderij hadden.

We hebben nog 35 ha bos proper gemaakt en graszoden geplant om er koeien op te houden, want we hadden een 50-tal koeien gekocht. Er waren in het begin wat problemen met slaapziekte en zo. Tseetseevliegen besmetten sommige dieren, maar de dieren die niet besmet waren hebben we kunnen redden. We hebben de vliegen verdelgd met DDT en nadien is het goed gegaan en hadden we 150 koeien. Op het einde konden we ons veroorloven om de 14 dagen een dier te slachten, want de mensen die moesten werken konden niet meer op jacht gaan. We hadden ook een jager om de mensen te bevoorraden en die bracht de jachtstukken mee naar huis, maar hij kwam 's nachts soms heel laat terug naar huis. Hij kwam

het geweer bij mijn vrouw in huis terug aan het bed zetten. (*Remy Vossen, kolonist, Ikela, Boven-Congo, Oostprovincie*)

- Mijn eerste veetrek had plaats in 1952, toen dhr Van Gysel me vroeg om 125 stieren en 125 volle vaarzen naar de Kundelungu over te brengen. Van Pepa tot Pweto is het ongeveer 250 km, tot in Kilowa 180 km. en tot in de Kundelungu nog eens 120 km. Hier moet ge overzetten op de uitloop van het Moero-meer naar de Lualaba, langs de Luvuwa. Rechtstreeks is dat een breedte van 240 m, maar het midden heeft daar een diepte van 118 m en door een splitsing in de rotsen is de stroming vanuit het meer zeer sterk. Zodra de dieren in die stroming geraken worden ze meegesleept en dan moeten de “piroguiers” ze duwen en meegaan. In het algemeen hadden we niet veel verliezen. Ik heb eens 7 dieren verloren, maar dat waren beesten die vanuit Botswana kwamen en een beetje verzwakt waren. Ze werden tegen de rotsen geplakt. Die trek duurde zes weken. Om te slapen beschikten we over onze vrachtwagen, die we met een zeil afdekten. De beesten sliepen in de bossen. De zwaarste treks betroffen tot 1200 dieren. Dat waren de treks van Pepa. Dat was 100 beesten per groep. Er werden 100 dieren geteld per drie man. Dat betekende vertrekken 's morgens om 6 u en ze kwamen ter plaatse aan rond de middag. Ze mochten een plaats zoeken om te grazen, de camion kwam daarna toe met de andere mannen en het materiaal. Voor zo 'n trek hoefde men 3 ton maïsbloem, 1 ton bonen, 1 ton aardnoten, olie en wat vlees voor alleman. Ze kwamen aan in de bossen en gingen met de bobijn prikkeldraad rond de bomen en gingen naar een andere boom en hetzelfde. 's Avonds werden de beesten daarin gebracht en geteld. Die beesten hebben kuddegeest. Daarom is het overzetten van de eerste beesten heel moeilijk, maar zodra er 80 aan de overkant staan beginnen die te roepen, de andere horen dat en krijgen de neiging om te volgen. *Had u daar bekwaam zwart personeel voor?* Je hebt daar geen gedacht van. Ja, die mannen voelden dat aan, dat is fantastisch bij die mensen, hoe ze aanvoelen wat ge wilt. En ze zijn echt van goeie wil, maar als ze niet willen is het gedaan, dan moogt ge doen wat ge wilt, ge moet niet meer proberen hoor ! (*Daniël Demaeght, veeteler, Kundelungu, Katanga*)

Kind in Congo

- Thuis mochten wij als kind nooit orders geven aan de boys, dat moest via mama of via papa. Toen we twaalf à dertien jaar waren hadden we de kans

om nogal veel sport te doen maar onze sportschoenen moesten we zelf schoonmaken. We mochten niet zeggen tegen de boy: “Doe dat even!” Eer onze slaapkamer gepest werd moesten we zorgen dat alles op zijn plaats zat, anders kwamen ze niet. Mijn ouders werden beschouwd als bezorgde maar strenge kolonisten. Wat we ook niet mochten doen was in de winkel iets gaan halen en met “bon pour” betalen, dat moesten we eerst vragen. Ik heb slechts een paar gevallen gekend van kinderen die alles mochten tegenover de zwarten, maar over het algemeen niet. En zwarten uitschelden of zo heb ik nooit meegemaakt. (*Anne Van Wassenhove-Segaert, kind in Congo, Katanga*)

- Onze kleine Cari leefde helemaal alleen tussen zwarte kinderen. *Had zij er contact mee?* Er is eens een zwart kindje bij ons geweest om mee te spelen. Maar die kinderen zijn niet gewoon om te spelen. Cari speelde met poppen, maar ze was ook wel nieuwsgierig om te weten hoe de kinderen eruit zagen. Ze kon er niet mee spelen, maar ze liep wel overal mee naartoe. Ze hielp ook veel mee met de boy. Ze kende zeer goed Swahili. Ik hoorde eens dat ze hem een liedje aan het leren was van “Do kindje do” en de boy was mee aan het zingen. Zij leerde hem van alles, ze leerde hem Vlaams. Zij kende goed Swahili en als ik een woord niet kende zei ze: “Mama, kent ge dat weeral niet?” (...) Toen we na drie jaar in verlof op Zaventem aankwamen, konden zij die ons kwamen afhalen ons nog van ver zien aankomen, het was niet zoals nu. Het stond er vol mensen, maar die kleine liep recht naar mijn ouders. Ze was drie jaar weggeweest en herkende hen dadelijk, enkel en alleen door naar de foto's te kijken en hen elke avond slaapwel te zeggen. Dat was haar ritme en ze herkende hen dadelijk. Mijn ouders waren daardoor zeer gelukkig. Dat was fantastisch! (*Lucienne De Baedts-Helderweirt, huisvrouw, Eiland Mbie, Boven-Congo*)

- *Wat maakte uw jeugd zo aangenaam en goed?* Dat was een soort vrijheid, in de natuur zijn, uw eigen kunnen blijven. Ge zou u kunnen afvragen of dat te maken had met de zwarten bvb. We hebben dat altijd heel natuurlijk gevonden, we hebben nooit aan apartheid gedacht, de omgang met onze boys was altijd heel respectvol, zij hadden respect voor ons en wij voor hen. We hebben nooit last gehad. Als meisjes van 15 tot 17 jaar gingen we alleen weg en er werd ons nooit iets aangedaan of verkeerd gedaan, wij waren vrij. Zo vrij als je maar denken kon. Wij hadden onze zeg. Onze ouders waren soms wel streng, het was niet om te zeggen dat we alles mochten doen wat en zoveel als we wilden, dat was niet zo. De natuur was fantastisch, we

hadden geen luxe, we hebben nooit luxe gehad of gekend. (...) Wij konden ons amuseren met van alles en nog wat. Ook in de school was er zoveel te beleven en te zien. Gelukkig was er in Matadi een bibliotheek, juist achter de kerk. 's Zondags gingen we naar de mis en na de mis was de bibliotheek open en iedereen ging er naartoe. We hadden dan ineens lectuur voor de hele week. Dat was aangenaam, zeker als je graag las, wat bij mij het geval was. Ik wens ieder kind de jeugd die wij daar gehad hebben. (*Ado Fonteyn, kind in Congo, Matadi, Beneden-Congo*)

Het debacle

- Toen is er beslist om de blanken te evacueren. De para's zijn naar het binnenland getrokken om in de verschillende gewesten de mensen te ontzetten. Er kwamen vliegtuigen uit het binnenland met mensen die niets anders bij hadden dan de kleren die ze aanhadden. Er was tegen hen gezegd: "Spring in de jeep of de vrachtwagen, we zijn weg, het is nu of nooit!" Praktisch al de blanken zijn geëvacueerd uit het binnenland en gecentraliseerd in Boënde en vandaar per vliegtuig van Boënde naar Coquilhatstad. Wij waren daar vaak toen s'avonds die vliegtuigen aankwamen en regelmatig stond er al een klaar om te vertrekken. Wij zijn dikwijls naar het vliegveld geweest. Op zeker ogenblik zei een commandant van de Force Publique tegen mijn vrouw: "Madammeke, ge moogt hier niet meer zijn, gij moet weg." (*Dr. Leonard Van Alsenoy, dierenarts, Boënde, Evenaarsprovincie*)

- Maar gelukkig zijn de para's op tijd gekomen, want het gevaar bestond dat het grote appartementsgebouw Immokasaï, waar vele honderden mensen heen gevlucht waren, zou aangevallen worden door de Congolese soldaten. Op maandagmorgen zijn wij vanuit Mikalayi met de bisschop en nog een paar mensen naar de stad gekomen. Het was kalm. Op een rotonde in het midden van de stad lagen er een paar para's op de grond met de mitrailleurs in aanslag, maar alles was kalm. Dezelfde dag en ook de dag nadien is bijna de hele blanke bevolking van 3.000 mensen geëvacueerd, langs Kamina of rechtstreeks naar België. Buiten de missionarissen bleven er toen nog een 50-tal blanken over. Dat staat me nog allemaal klaar voor de geest. (*Pater Jozef Van Keerbergen, Scheutist, Luluaburg*)

- De woelige vergadering ging uiteen. Nauwelijks buitengekomen hoorden we schieten en we trokken ons snel terug in ons appartement. De hele dag bleef het onrustig. Soms waren de uitwegen naar de luchthaven en Brazza open, soms gesloten. We bleven aan radio en telefoon gekluisterd en kregen berichten over aanhoudingen en gewelddaden. Op 14 juli, vroeg in de morgen, telefoneerde een bevriende para dat de beach voor Brazza vrij was. We waren nog met vier en besloten allen naar Brazza uit te wijken. We hadden geluk, de veerboot lag klaar. We staken over en werden in Brazza ingekwartierd in een college. Vluchtelingen mochten niet langer dan 48 uur in Brazza blijven, tenzij ze een onderkomen bij burgers konden vinden, maar de burgers waren overbelast. (*Lucien Hoérée, tweede term, Magistratuur, Leopoldstad*)

Weer thuis...

094029 - 21'38 - Ik kan zoveel over vertellen over mijn jaren in Congo, hé. En daar met zoveel warmte aan terugdenken. Ja, ik leef daar precies terug in. Ik ben zo blij als ik eens een Congolees zie, dat ik ga klappen tegen hem. Ik mag nergens op een feest zijn, of zit daar er een die Lingala spreekt. Ik moet daar naartoe. Ik voel mij gedwongen om ermee te klappen. Prachtig. Op de trein zitten daar Congolezen: "Ben je ook van Kinshasa?" – "Ja, heel lang geleden, na kalakala!" (*Marie-Thérèse De Beul, verkoopsassistente, Leopoldstad*)

- Als ik dan tenslotte in een paar woorden een balans zou maken, gaat mijn herinnering in de eerste plaats naar de natuur: de eindeloze kracht van die oernatuur, die zo van geheimen doordrenkt is, de "laaiende stilte" – naar het woord van de Nederlandse auteur Albert Helman – van het tropenwoud. Dan was er ook de zo intrigerende confrontatie met die ondoorgrondelijke Bantoecultuur. Ook denk ik nog vaak terug aan de hartelijke menselijke betrekkingen en de samenhang onder onze landgenoten en aan de grote voldoening om zichzelf te kunnen zijn en zich te kunnen ontplooien in een land waar nog zo oneindig veel te doen was. Al die elementen samen vormen een cocktail waarvan ik de herinnering tot het einde van mijn dagen zal meedragen. En als men mij zou vragen: en als het te herdoen was? Dan antwoord ik natuurlijk ja, duizendmaal ja, want het waren de mooiste jaren van mijn leven. (*Guido Bosteels, Administratie Begrotingscontrole, Stanleystad, Oostprovincie*)

Broeder Scheutist René Reygaerts **« grand bâtisseur du Congo belge et de Léopoldville »**

Met truweel en schietlood stond broeder René REYGAERTS (Denderwindeke, 1881 – 1972) gedurende een halve eeuw ten dienste van het christelijk geloof in Belgisch Congo. Metselaar van beroep, trad hij op de leeftijd van 28 jaar toe tot de “Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria (CICM)”, door velen beter gekend als de *Congregatie van Scheut*. Hij vertrok in 1911 naar Congo en bouwde er tal van kerken, scholen, residenties en ... ten slotte ook nog twee stadions.

Als bouwheer was hij achtereenvolgens werkzaam in Kangu (Boma) en Leopoldstad, trok dan noordwaarts naar het Leopold II-meer (thans Mai-Ndombe) en het Tumba-meer en was vervolgens werkzaam op tal van plaatsen in de Evenaarsprovincie (in Bosu Modanda; aan de overkant van de Congostroom in Nieuw-Antwerpen of Makanza, Lisala en Bumba; hogerop in Boyange, Umangi, Baya en Bangabola).

Het is niet verwonderlijk dat de krant “*La Libre Belgique*” hem ooit “*le plus grand bâtisseur du Congo belge*” noemde. Trouwens twee torens van de kerk van Kangu, de kathedraal van Leopoldstad en de kerk van Boyange bouwde hij zelfs zonder cement: met *potopoto* ...

Tot de tweede wereldoorlog verbleven de meeste missionarissen 10 jaar of meer ononderbroken in de kolonie. Pas in 1946 kwam broeder René voor de derde maal met verlof naar België. Toen velen dachten dat hij al op rust was gesteld, zou hij nog *zijn levenswerk* aanvangen in Leopoldstad: de bouw van het Koning-Boudewijnstadion (capaciteit 75.000 toeschouwers), waarvan hem de leiding werd toevertrouwd door pater Raphaël de la Kethulle de Ryhove of “*Tata Raphaël*”. Broeder René Reygaerts die ooit zo vele Congolezen tot bekwame metselaars had gevormd, kreeg in 1948 de leiding over 400 zwarte werklieden, waaronder ditmaal heel wat gespecialiseerde vaklieden.

Hoog bezoek op de bouwwerf van het latere Koning-Boudewijnstadion

In dat stadion zou hij nadien nog verschillende Belgische voetbalploegen (Beerschot, Union, Standard, Anderlecht) verwelkomen, die telkens weer vol lof waren over dit sportcomplex dat toen in België zijn gelijke nog niet kende.

Broeder René had twee hobby's: de jacht en de wielrennerij. De jacht had hij leren beoefenen in het Congolese binnenland en voorts was hij een supporter van de Belgische wielrennerij. Toen werd besloten tot het aanleggen van een wielerpiste rondom het bestaande Koningin Astrid-stadion in Leopoldstad, werd die opdracht dan ook toevertrouwd aan broeder René. Tenslotte zou deze door de Congolezen zeer geliefde broeder van Scheut die toch ook tot het ras der *Flandriens* behoorde, Rik Van Steenberghe in regenboogruï nog toejuichen op de wielerpiste in Leopoldstad.

Miel CLEMENT.

OSSEWAGENS IN ITURI !

Toch wel een verrassend nieuwsje ! Stelt u zich voor dat de Gouverneur van de Oostprovincie in de twintiger jaren in België een wagenmaker had laten recruteren om die in Ituri aan het werk te zetten, en blijkbaar moest dat bij voorkeur een Nederlandstalige zijn. Waarom ? Wel, om de ossewagens op te knappen van Zuid-Afrikaanse Boeren die in die tijd en in die streek een onderkomen gevonden hadden !

Uit de schaarse gegevens die we totnogtoe in handen kregen, zou het gaan om overlevenden van de Boerenoorlogen die hadden gehoopt hun heil te vinden in het toenmalige Duits Oost-Afrika. Men kan veronderstellen dat zij tijdens de eerste wereldoorlog de Britse invasie in dat gebied hebben willen ontlopen en dus verder noordwaarts zijn getrokken. Hoe, waar en wanneer die mensen in Noord-Oost-Congo voet aan de grond gekregen hebben, is ons momenteel nog een raadsel. Hoe, waar en wanneer zij daar vermoedelijk weer verdwenen zijn evenzeer.

Dat die ossewagens wel aan een revisie toe moesten zijn, hoeft ons niet te verwonderen, na de vele duizenden kilometer die ze in de wielen gehad zullen hebben !

En onze wagenmaker ? Wel, daar weten we toch al iets van : Dat is een zekere Marcel Nobels, die in 1898 in Antwerpen geboren zou zijn en in 1990 te Sint-Job in 't Goor overleden. Uit een nagelaten, nogal verward geschrift van zijn hand leren we dat hij in de streek van Irumu, toenmalige districtshoofdplaats, met die mensen kennismaakte. Hij heeft het over een zekere Coetzee, die de oudste was en die als dominee dienst deed voor deze streng protestantse gemeenschap. Verder vernoemt hij Piet en Kris van der Merwe, allen harde werkers en verwoede jagers op groot wild, vertelt Marcel. Opmerkelijk is dat die Boeren ook hun eigen werkkrachten hadden meegebracht, waarvan Nobels met verbazing opmerkt dat die allen vloeiend Afrikaans praatten. Zouden dat misschien Kaapse kleurlingen geweest zijn ?

Onze Marcel leek het bijster goed met deze Boeren te kunnen vinden, die hem vertrouwd maakten met de jacht op buffels en olifanten "en hoe ik 's nachts een Engelsman op 30 of meer meter feilloos kon neerleggen met één enkele kogel"...

Kortom, hier ligt een mooi werkterrein open voor iemand die zich geroepen zou voelen om deze materie verder uit te diepen. En indien, bij mirakel, iemand onder onze lezers ooit van deze Marcel Nobels gehoord zou hebben, houden wij ons vanzelfsprekend ten zeerste aanbevolen.

Bob Vanhee

Op de boekentafel

Congo – en Afrika – blijkt maar steeds een onuitputtelijke inspiratiebron te blijven. Dat bewijst de aanhoudende vloed van nieuwe publicaties over dit onderwerp. Wij hebben er hier weer enkele onder ogen genomen.

De Witte Congo – Congo ya pembe

Ere wie ere toekomt : wij richten onze eerste blik op “Gerardimontium”, de Geraardsbergse vereniging voor lokale geschiedenis, onder het bezielende voorzitterschap van ons medelid, Marc Van Trimpont. Niet alleen heeft deze vereniging in december 2008 een merkwaardige driedaagse herdenking gewijd aan de honderdste verjaardag van het ontstaan van de eerste en laatste Belgische kolonie, maar bovendien kwam zij ons verrassen met een schitterend boek van 256 bladzijden, waarin ons van naaldje tot draadje wordt uiteengezet hoe het Belgische koloniale avontuur in en door de stad Geraardsbergen werd beleefd en verwerkt.

Het eerste deel, van de hand van Dirck Surdiacourt, bevat een uitgesponnen kroniek over al wat de “thuisblijvers” zo al niet door het hoofd – en door de handen – is gegaan is in verband met het koloniale gebeuren. Daarin vinden we vooreerst een omstandig verhaal over het koloniaal engagement van een overtuigd promotor van het koloniale gebeuren, het toenmalige katholieke parlamentslid Vincent Diericx. Deze “Mijnheer Vincent” ondernam in 1911 een maandenlange reis die hem van via Southampton van Kaapstad tot Matadi heeft geleid. Zijn belevenissen heeft hij geboekstaafd in een uniek boek dat de titel draagt : “Dwars door Congoland – dagboek van eenen Belgischen Congotrotter”. Op dit kleurrijke werk willen wij in een later nummer beslist uitvoeriger terugkomen.

Voorts worden wij door Surdiacourt grondig ingewijd in het plaatselijke verenigingsleven, de caritatieve acties, de voordracht- en filmavonden, de missiewerking, tot en met de oprispingen van een plaatselijke communistische cel...

Het tweede deel van dit werk, “Naar verre horizonten, de Geraardsbergse kerktoeren voorbij”, is van de hand van Marc Van Trimpont zelf. Hij noemt dit een bijdrage tot het “biografisch repertorium” in verband met de koloniale tijd. We vinden er basisgegevens over de carrières in overheidsdienst en in de privésector en uiteraard over de Geraardsbergse missionarissen, maar vooral interessant is het biografisch register van niet minder dan 129 stadsbewoners die ooit op Congolese bodem actief zijn geweest. Hoed af voor dit prachtige Benedictijnenwerk !

Kortom, de woorden schieten ons te kort om de verdiensten van dit schitterend voorbeeld van plaatselijke geschiedenis in het licht te stellen, dat bovendien ook bijzonder fraai is uitgegeven en geïllustreerd. Moge dit werk een voorbeeld zijn voor vele andere verenigingen van plaatselijke geschiedenis ! (G. Bosteels)

(Het boek is verkrijgbaar bij Gerardimontium, p.a. Donkerstraat 48, Geraardsbergen. De prijs is 22 € indien ter plaatse afgehaald of 25 €, thuisbezorgd na betaling op rekening nr. 443-1680781-71 van Gerardimontium. Contact : mvotger@telenet.be)

AFRICAN FACES

Men zou bijna zijn woorden verliezen bij deze prachttuitgave die nagenoeg alleen foto's en verfijnde teksten bevat over een bijzonder hermetisch en uitdagend onderwerp. Hoe wondermooi ook, toch valt het ons moeilijk de zin, het opzet, het aandeel van traditie of verbeelding in te schatten die verscholen zitten in Afrikaanse maskers. Hebben die anonieme makers precieze regels gevolgd of vrije loop gegeven aan hun fantasie, hebben zij onbewust de intrinsieke schoonheid nagestreefd, dan wel uitdrukking willen geven aan angst, lijden, tederheid of woede? Beantwoordt die eindeloze variatie onder de maskers van zwart Afrika al dan niet aan momentele omstandigheden?

Ook zij die jarenlang met de volkeren van zwart Afrika hebben omgegaan mogen er zich niet aan wagen bepaalde vormen, uitdrukkingen of versieringen te interpreteren. Als wij het waarom van die werken willen ontdekken, voelen wij ons als verloren gelopen pelgrims in de woestijn. Zullen wij er ooit in slagen de ziel van die mensen te ontraadselen?

Laat ons liever bij onze gevoelens van bewondering blijven, laat u meeslepen door de betovering van dit spel van lijnen, curves en vormen, van de mysteries en de uitdaging van die maskers. Voor talrijke westerse kunstenaars waren zij trouwens al een rijke inspiratiebron. (M.-M. Arnold)

(Een luxe-album, met teksten van Marnix Neerman en prof. H. Burssens en foto's van Hugo Maertens, uitgegeven door Lannoo-Racine, 312 pagina's).

JOURNAL DE ROUTE DU PRINCE ALBERT AU CONGO EN 1909

Het is de gekende magistraat Raymond Buren – helaas inmiddels overleden – die zich de moeite getroost heeft om het integrale reisdagboek van de latere koning Albert I voor het voetlicht te brengen. De aandacht gaat daarin voor een groot stuk naar Katanga, waar de prins toen vier maanden lang verbleven heeft. Tijdens die eerste maanden van de eigenlijke Kolonie, was Katanga voor de administratie nog quasi onbekend gebied. In Elisabethstad woonden toen amper een twintigtal blanken! Bij gebrek aan een wegnnet, leverde de prins er een fikse fysische prestatie: ontelbare kilometers legde hij per fiets of te voet af. Dit boek levert beslist een bijzonder interessante kijk op deze pionierstijd. (G. Bosteels)

(Uitgerij Mols, Waver, 2008)

N.B. Voor wie nog nader op deze prinselijke expeditie wil ingaan, is er ook nog het boekje van E. Vandewoude: "Le voyage du prince Albert au Congo", dat tal van interessante notities bevat. Het is in 1990 uitgegeven door de Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen.

Lidmaatschapsbijdragen 2009

Ter wille van de overzichtelijkheid drukken wij hierna de volledige lijst af van de leden die ons trouw hun bijdrage voor het lopende jaar lieten toekomen. Aan allen hartelijk dank!

Meteen ook al bij voorbaat een woord van dank aan de vrienden die nog graag hun vergetelheid voor dit jaar zullen willen goedmaken (rekeningnummer 001-4254043-87 t.n.v. Afrikagetuigenissen).

De h. Paul Ampe, St-Martens-Latem
De h. Sam Annys, Wijnegem
De h. G. Baeyens, Denderhoutem
De h. R. Bedert, Oostende
De h. Roger Berteloot, Edegem
De h. Beyls-Schelstraete, Geluveld
De h. L. Boets, Herentals
Pater Jozef Bollen, Sint-Pieters-Leeuw
Mevr. Rose-Anne Bonne, Brugge
De h. Willem Bossaerts, Keerbergen
Mevr. Brigitte Bouckaert, Anzegem

De h. Bruno Brasseur, Nijlen
De h. André Breckx, Knokke
De h. J. Brems, Haasrode
De h. Hubrecht Buseyne, Loppem
De h. Alexis Callewier, Harelbeke
De h. E. Clement, Halle
Pater Ward Costermans, Leuven
De h. Creten, Borgloon
Dr. Claude Damman, Kortrijk
De h. Etienne De Baedts, St-Amandsberg
Dr. H. De Baets-Van den Broeck, Oostende

Mevr. M.-Th. De Beul, Oostende
 De h. Vic De Bode, Antwerpen
 Mevr. Marg. De Bruyne, Roeselare
 De h. Louis De Clerck, Eigenbrakel
 De h. K. De Goeyse, Berlaar
 De h. Gilbert Dejonckheere, Ieper
 De h. Wilfried De Jonghe, Oostende
 Pater Daniel Delabie, De Panne
 De h. Palmer Delarue, Brasschaat
 De h. Walter Deltour, Roeselare
 Broeder Paul Dequeker, Leuven
 De h. Chr. Derolez, Sint-Andries
 De h. D. De Ruyck, Deinze
 De h. R. Desmedt, St-Genesius-Rode
 De h. J. Dessel-Cardon, Oostende
 Zuster Lieve Dessel, Ronse
 De h. Luc De Visscher, Destelbergen
 De h. Gerard Devriendt, Assebroek
 Kanunnik Emm. De Zeine, Brugge
 Mevr. A. D'haene, Nieuwpoort
 Mevr. Paula D'Heere, Roeselare
 De h. Guy Dierckens, St Pieters-Leeuw
 De h. Boudewijn Eggermont, Leffinge
 De h. J. Eliaerts, Antwerpen
 De h. Et. Fiorine, Oostende
 De h. W. Franchet, Koksijde
 Dr. A. Gabriels, Erembodegem
 De h. Gevaerts-Scheuerman, Wintershoven
 De h. L. Gorssen, Kaulille
 De h. A. Graré, Berchem
 Dr. J. Haevers, Geel
 De h. David Hennaert, Schaarbeek
 Mevr. Lucienne Helderweirt, St-Amandsberg
 Dr. Lucien Hermans, Ieper
 Mevr. D. Huyghebaert, Roeselare
 De h. Wilfried Ingels, Maldegem
 De h. Jonckheere-Huyghebaert, Roeselare
 De h. F. Jorissen, Hasselt
 De h. Fernand Keereman, Oudergem
 De h. Robert Kint, Oostende
 Mevr. G. Laleman, Roeselare
 De h. Carlos Lamote, Oostende
 De h. Paul Lelièvre-Damit, Tervuren
 De h. Maurice Lenain, Oudergem
 De h. G. Loosen, Zonhoven
 De h. Mandonx-Baele, Gent
 De h. Willy Mertens, Leupegem
 Pro. Hervé Michels, Haasrode
 Paters Minderbroeders Sint-Truiden

De h. M. Morent, Assebroek
 Zuster Veroniek Ottenburgs, Gent
 De h. R. Paelinck, Hasselt
 De h. André Pollet, Sint-Andries
 De h. R. Puttemans, Luxemburg
 De h. Noël Pype, Torhout ;
 Mevr. M. Ryon-Bauwens, Oostende
 De h. Jan Scharpé, Roeselare
 De h. Jacques Schulpen, Relegem
 De h. en mevr. Soubry, Heist-aan-Zee
 De h. Marcel Strobbe, Merelbeke
 De h. E. Stroobants, Leuven
 De h. E. Timperman, Roeselare
 Mevr. M. Torfs, Keerbergen
 De h. Van Audenaerde, De Haan
 Prof. Harrie Van Balen, Berchem
 De h. Hugo Van Beeck, Overijse
 Dr. A.-M. Van Bel, Aartselaar
 Mevr. G. Van Daele-Duytschaeve, Ekeren
 De h. André Van den Abbeele, De Haan
 De h. René Vanden Bussche, Lendelede
 Mevr. Van den Hole-Van Moorsel, Lichtaart
 Prof. J. Vandepitte, Knokke
 De h. J. Van der Paal, Berchem
 Mevr. Chr. Vandorpe, Kortrijk
 Mevr. Marcelle Van Eylen, Leuven
 Dr. Tony Van Gijssels, Hasselt
 Mevr. Ivonne Vanhevel, Torhout
 Mevr. M. Van Laer, Groot-Bijgaarden
 Prof. Raymond Vanmeerbeek, Brakel
 Prof. W. Van Pee, Heist-aan-Zee
 De h. Jo Van Severen, Dendermonde
 Zuster Ireen Van Thuyne, Gent
 Zuster Gerda Van Wambeke, Deftinge
 Dr. Paul Van Wassenhove, Steenokkerzeel
 De h. Achille Verhé, Oostende
 Dr. Verhoest-Ameloot, Roeselare
 De h. R. Vermast, Oostende
 Mevr. Claudine Vermeersch, Blankenberg
 De h. Aloys Vertongen, Antwerpen
 De h. Vincke-Vivier, Koksijde
 Mevr. C. Vos, Halle-Booienhoven
 De h. Remy Vossen, Heusden
 Vriendenfonds UNIVOG, Antwerpen
 De h. F Vynckier, Wevelgem
 De h. Daniel Willaert, Oostende
 Mevr. Fl. Witdoeck, Oostende
 De h. Lode Wuyts, Heverlee

Afrikagetuigenissen reserveert een speciaal dankwoord voor de navolgende leden die zo vriendelijk waren spontaan hun bijdrage voor het lopende jaar te verdubbelen

de h. Carlos Blancke, Dilbeek
de h. Henk Brat, Wezembeek-Oppem
De h. G. Bosteels, Tervuren
de h. Daniël Demaeght, St. Jans-Molenbeek
Mevr. A. Fonteyn, Sint-Niklaas
De h. Roger Gallant, Anderlecht
De h. en mevr. Cl. Heeren, Kessel-Lo
(drievoudig)

De h. Jan Hintjens, Antwerpen
De h. A. Laleman-Claeys, Oostende
De h. Jozef Schelfhout, Marke
De h. L. Van den Broeck, Beervelde
De h. Herman Van de Wiele, Mariakerke-Gent
De h. R. Vanhee, Oostende.
De h. C. Van Meel, Tremelo
Dr. Emiel Van Rompaey, Kessel-Lo

Korte berichten

Kopieën van de interviews

Zoals wij in ons vorig nummer al meldde, is er in principe geen achterstand meer in het doorzenden aan onze respondenten van een kopie van het interview dat zij ons hebben toegestaan. Wie ondanks alles toch nog geen DVD ontvangen zou hebben, gelieve contact op te nemen met het secretariaat (adresgegevens onderaan deze pagina).

Films over Congo

Met het vooruitzicht op de herdenking van 50 jaar onafhankelijkheid van Congo in 2010 is vanwege heel wat filmmakers vernieuwde belangstelling ontstaan voor het koloniaal gebeuren. Ook Afrika-getuigenissen zelf is van bij de aanvang vragende partij geweest naar interessant filmmateriaal over Congo. Wij zijn dus zo vrij andermaal een oproep te doen aan al wie zulke filmbeelden ter beschikking kan stellen. Wij zijn u bij voorbaat dankbaar indien u daarvan aan het secretariaat kennis wilt geven (adresgegevens onderaan deze pagina).

Denen in Congo ?

Een van onze correspondenten bereidt een werk voor over Deense onderdanen in Congo. Wie ooit een Deen in zijn Afrikaanse omgeving gekend zou hebben, kan contact opnemen met mevr. **Lilian I. Nielsen**, Wanmolenlaan 21, 1970 Wezembeek-Oppem ((Tel. 02 688 25 70 – e-mail claeys-nielsen@scarlet.be)

Oud-bewoners van Matadi

Student architect-ingenieur aan de UGent, Peter Van Vaerenbergh zoekt, in verband met een werk over Matadi, contact met vroegere bewoners van deze stad, die hij over hun herinneringen zou willen interviewen. (e-mail : peter.vanvaerenbergh@ugent.be)

Deze Nieuwsbrief is uitgegeven door de vzw AFRIKA-GETUIGENISSEN

(Met steun van de Vlaamse Overheid)

Zetel en secretariaat :

Hollandsvin 4, 3120 Tremelo

Telefoon : 016 53 18 64

hdecoo@skynet.be

Jaarlijkse ledenbijdrage : 25 €. Bankrekening : 001-4254043-87

Niets uit deze nieuwsbrief mag worden overgenomen, gekopieerd of gepubliceerd zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, die alle rechten voorbehoudt.

